

NOTA BREU

Tres plantes rares de Ponent, Catalunya (nord-est ibèric)

Three rare plants from W Catalonia (northeastern Iberian Peninsula)

Joan Pedrol Solanes* & Antoni Mayoral Arqué*

* Institut d'Estudis Ilerdencs. Secció de Botànica. Pl. Catedral s/n. 25002 Lleida.

Autor de correspondència: Joan Pedrol. A/e: jpedsolanes@gmail.com

Rebut: 17.04.2024. Acceptat: 13.05.2024. Publicat: 30.06.2024

***Genista teretifolia* Willk.**

Aquesta lleguminosa és un endemisme dels Pirineus centrals i occidentals. Descrita dels voltants de Pamplona a mitjan segle XIX, la seva àrea coneguda tradicionalment comprenia Àlaba, Navarra, nord de Saragossa i oest d'Osca. No va ser fins a la darrera dècada del segle XX quan es van donar a conèixer les poblacions de la Ribagorça aragonesa (Montserrat, 1988; Villar *et al.*, 1997), de les quals la del Montsec d'Estall és la més propera a Catalunya. L'única referència catalana d'aquesta planta era el plec MA 433233: «[Montsec d'Ares] Encima de la ermita de la virgen de Fabregada, 1200 m, calizas, 25-VI-1986, P. Catalán, I. Aizpuru, F. Muñoz Garmendia & J. Pedrol». La indicació provincial de Lleida en *Flora iberica* (Talavera, 1999) es basa en aquest material.

S'ha realitzat una exploració més detallada del territori i n'hem localitzat dues noves poblacions, que estan situades a l'obaga del Montsec d'Ares. A continuació, en donem les referències.

Pallars Jussà: obaga del Montsec d'Ares, per sobre de la Mare de Déu de la Fabregada, carena entre el barranc de Coma-roia i el de la Pua, CG1360, 1095 m, clariana de carrascar sobre calcarenites, 18-V-2023, J. Pedrol 11859JP (HBIL19553); pista de la Fabregada al coll d'Ares, collada del Comú, CG1259, 1200 m, marge de pista sobre calcarenites, 16-VI-2023, J. Pedrol 11902JP (HBIL19554).

La primera d'aquestes localitats correspon, malgrat les diferències d'altitud, amb quasi total seguretat a la de la recol·lecció de 1986. Si és així, cal ressaltar que la indicació de substrat que llavors es va donar és errònia, perquè en realitat la planta creix sobre un sòl format a partir d'un substrat de calcarenites. En aquestes poblacions del Montsec d'Ares (Fig. 1) la planta forma pulvínuls en què les tiges prostrades sovint queden enterrades i les ascendents no superen els 15 cm d'alçada. Apareix en llocs oberts, com clarianes del carrascar i zones desforestades, però prospera molt bé en les cunetes de les pistes, on sembla que actua com a colonitzadora, sempre sobre calcarenites del Maastrichtià que originen sòls de reacció àcida. A la Baixa Ribagorça, Gil & Montserrat (1992) esmenten que la planta també viu a les crestes for-

Figura 1. *Genista teretifolia* de l'obaga del Montsec d'Ares. Aspecte general de la planta.

mades per conglomerats, un hàbitat on de moment no l'hem detectada a Catalunya.

En la primera població s'han comptat uns 10 individus, mentre que en la segona s'hi distingeixen tres subpoblacions, aparentment amb un total d'uns 15 individus. Cal tenir present però, que la planta presenta tiges prostrades que queden enterrades. Això en dificulta el recompte, i per tant el nombre total d'individus total pot ser menor.

***Puccinellia rupestris* (With.) Fernald. & Weath.**

Aquesta gramínia anual no ha estat recollida com a planta catalana a *Flora iberica* (Ruiz de Clavijo & Devesa, 2020) ni a la *Checklist* de Sáez & Aymerich (2021), i tampoc apareix al BDBC (Font, 2023), malgrat que Mayoral (1998) ja en va publicar una localitat de la Plana d'Urgell fa força anys. Ruiz de Clavijo & Devesa (2020) la consideren una espècie difosa sobretot pel N de la península Ibèrica. A la vall de l'Ebre presenta unes poques localitats (Julià, 1991), de les quals la més propera a Catalunya és de la Serreta Negra de Fraga (Montserrat & Montserrat, 1986).

Figura 2. *Puccinellia rupestris* de Tèrmens, anant cap a Bellvís. Aspecte de la panícula.

A Catalunya, a la primera referència de Mayoral (1998) –entre Linyola i Vallfogona de Balaguer (CG2021, 231 m)–, n’hi hem pogut afegir unes poques més, repartides per les comarques de la Noguera i el Segrià. Alguns dels plecs dipositats a l’herbari HBIL són els que figuren a la relació següent.

Noguera: entre Linyola i Vallfogona de Balaguer, CG22, *Coronopodo-Sclerochloetum durae*, 14-VIII-1992, A. Mayoral (HBIL 7447); id., depressió salina nitrogenada, *Coronopodo-Sclerochloetum durae*, 23-V-1994, A. Mayoral (HBIL 12101); id., depressió salina, 1-V-2003, A. Mayoral (HBIL 15707); Penelles, Castell del Remei, CG3220, 250 m, llocs trepitjats i més o menys salins, 30-VI-1998, J. Pino & J. Pedrol 6382JP (HBIL 12737); entre Tèrmens i Bellvís, CG1619, 197 m, terreny salí que es fa anar com a femer, 30-IV-2023, A. Mayoral (HBIL19571). Segrià: Alcolege, cap a Bell-lloc, CG1012, 170 m, fondos salins, 2-V-2022, J. Pedrol & A. Tarragó 11732JP (HBIL 16388).

Puccinellia rupestris es diferencia fàcilment dels seus congèneres pel fet de presentar una panícula (Fig. 2) molt més compacta. Com aquests, es troba en depressions salines, però la seva ubicació en indrets més trepitjats, vores de camins, camps fortament adobats i, fins i tot, en terrenys que es fan servir com a femers, fa que l’haguem de considerar més nitròfila, més ruderal. D’ençà l’any 1992, ha estat observada amb regularitat a les terres de Ponent i les seves poblacions han experimentat oscil·lacions que van de pocs a més d’un centenar d’individus. El seu òptim de floració esdevé entre mitjan abril i primers de juny, i en alguna ocasió s’han vist exemplars florits a l’agost.

***Thlaspi alliaceum* L. (*Mummenhoffia alliacea* (L.) Esmailbegi & Al-Shehbaz)**

Segrià: Lleida, la Mitjana, 130 m, 5-V-1999, F. Royo (MTE 13351); Lleida, la Mitjana, 31TCG0411, 150 m, herbassar, 1-IV-2023, J. Pedrol 11821 JP (HBIL19281).

Thlaspi alliaceum és una crucífera anual de fins a 60(80) cm, en general unicaule. Segons Pujadas (1993) es distribueix pel centre i sud d’Europa i oest d’Àsia, mentre que a la

Figura 3. *Thlaspi alliaceum* de la Mitjana, Lleida. Aspecte general. A la part inferior dreta es mostra un detall de la pilositat de la base de la tija.

península Ibèrica apareix dispersa. En aquest territori, té unes poques localitats comprovades al N (Palència, Cantàbria i Àlaba) i al centre (Madrid) però amb referències bibliogràfiques més nombroses no comprovades.

Malgrat que no està recollida com a planta catalana (Sáez & Aymerich, 2021), ja havia estat collectada per en Ferran Royo l’any 1999 a la Mitjana de Lleida, on nosaltres la vam veure també entre els anys 2011-2013 i on durant l’any 2023 l’hem tornat a localitzar i n’hem fet el seguiment.

El Parc de la Mitjana de Lleida és un espai d’unes 90 ha integrat en l’àrea periurbana de la ciutat que correspon a un espai fluvial recorregut pel riu Segre. Està destinat a usos d’esbarjo i educatius, i té una gran quantitat d’ambients naturals, molts d’ells relacionats amb la presència d’aigua (Conesa *et al.*, 1994). Dins d’aquest espai, durant la primavera de 2023, en vam trobar dos rodals separats per uns 300 m. Cadascun tenia prop de mig centenar d’individus, que es van desenvolupar en els mesos de març i abril. L’hàbitat correspon a herbassars de teròfits de primavera, sovint molt atapeïts, amb, entre d’altres, *Avena barbata* Link, *Bromus diandrus* Roth, *Cardaria draba* (L.) Desv., *Erodium cicutarium* (L.) L’Hér., *Euphorbia helioscopia* L. o *Melilotus spicatus* (Sm.) Breistr.

Pensem que a la Mitjana hi està ben establerta almenys des de l’any 1999. Donat que el parc té extensions importants d’herbassars de primavera, a més d’àrees de reserva d’accés restringit que no hem explorat aquest any, cal suposar que la planta és més abundant encara. La seva fenologia, amb un cicle molt curt, i la semblança amb *Th. perfoliatum* L. (*Microthlaspi perfoliatum* (L.) F.K. Mey., *Noccaea perfoliata* (L.) Al-Shehbaz) (Fig. 3) –de

la qual es diferencia bé pel seu port més estilitzat, la presència de pèls patents a la base de la tija i l'ornamentació de les sements—, pot ser la causa del fet que hagi passat força desapercibuda. Per determinar la seva àrea real caldrà explorar també hàbitats similars al llarg del curs del Baix Segre.

Pel que fa a l'estatus d'aquesta espècie, a la península Ibèrica Pujadas (1993) la considera autòctona, malgrat la dispersió de les seves localitats. A França Tisson & Foucault (2014) també la consideren autòctona al sud-oest, Provença i vall de la Loira, mentre que l'assenyalen com a naturalitzada i en expansió a l'Alvèrnia i al Lionès. Nosaltres, amb les dades de què disposem fins ara, no ens atrevim a pronunciar-nos al respecte, pensem que cal observar més detingudament el seu comportament al nostre territori.

Aprofitem per indicar que la referència que apareix a GBIF (2024) de *Th. alliaceum* d'Andorra [pr. Canillo, 1690 m, 42° 34' 16" N, 01° 35' 54" E, C. Aedo, I. Aizpuru, P. Bariego, J. Pedrol & C. Molina, 29-V-2004. ARAN 66209] correspon a *Th. perfoliatum*, a l'igual que els duplicats revisats de la mateixa recollecció (MA 714996, HBIL 16372). Cal excloure doncs *Th. alliaceum* de la flora andorrana.

Agraïments

A Alfredo Pérez Meler, per la seva ajuda i entusiasme en la recerca al camp de *Genista teretifolia*. Albert Tarragó és l'autor de les fotografies de *Thlaspi alliaceum* que ens ha cedit amablement. Iñaki Aizpuru i Leopoldo Medina ens han ajudat amb diverses recerques als herbaris ARAN i MA respectivament. Amb Carlos Aedo hem discutit diversos aspectes de la morfologia i corologia de *Thlaspi alliaceum*.

Bibliografia

Conesa, J. A., Mayoral, A., Pedrol, J. & Recasens, J. 1994. *El paisatge vegetal dels espais d'interès natural de Lleida: àrea meridional*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida. 194 p.

- Font, X. 2023. Mòdul Flora i Vegetació. Banc de Dades de Biodiversitat de Catalunya. Generalitat de Catalunya i Universitat de Barcelona. Disponible online: <http://biodiver.bio.ub.es/biocat/homepage.html> [Data de consulta: 8 març 2024]
- GBIF. 2024. Global Biodiversity Information Facility. Disponible online: <https://www.gbif.org>. Consultat mitjançant <https://www.gbif.org/es/species/3052738> [Data de consulta: 10 d'abril 2024]
- Gil, E. & Montserrat, G. 1992. *Notas sobre distribución y ecología de Genista teretifolia Willk.* P. 353-358. Actes del Simposi Internacional de Botànica 'Pius Font i Quer', Vol. 2 (Fanerogàmia). Lleida. 496 p.
- Julà, M. A. 1991. *El gènere Puccinellia Parl. (Poaceae) a la península Ibèrica*. Barcelona. 288 p.
- Mayoral, A. 1998. Notes florístiques de la Plana d'Urgell, V. Ilerda «Ciències», 52: 25-28.
- Montserrat, G. 1988. *Genista teretifolia y Medicago coronata*, novedades para el Prepirineo central. *Anales del Jardín Botánico de Madrid*, 45: 342-343.
- Montserrat, G. & Montserrat, J. M. 1986. Notas citotaxonómicas sobre el género *Puccinellia* (Poaceae) en la Península Ibérica. *Collectanea Botanica (Barcelona)*, 16: 341-349.
- Pujadas, A. 1993. *Thlaspi* L. P. 255-264. In: Castroviejo, S., Aedo, C., Gómez Campo, C., Lainz, M., Montserrat, P., Morales, R., Muñoz Garmendia, F., Nieto Feliner, G., Rico, E., Talavera, S. & Villar, L. (eds.). *Flora iberica IV*. Real Jardín Botánico-CSIC. Madrid. 730 p.
- Ruiz de Clavijo, E. & Devesa, J. A. 2020. *Puccinellia* Parl. P. 598-612. In: Devesa, J. A., Buira, A., Romero Zarco, C., Quintanar, A. & Aedo, C. (eds.). *Flora iberica XIX(I)*. Real Jardín Botánico-CSIC, Madrid. 738 p.
- Sáez, L. & Aymerich, P. 2021. *An annotated Checklist of the Vascular Plants of Catalonia (northeastern Iberian Peninsula)*. Kit-book Serveis Editorials. Barcelona. 717 p.
- Talavera, S. 1999. *Genista* L. P. 45-119. In: Talavera, S., Aedo, C., Castroviejo, S., Romero Zarco, C., Sáez, L., Salgueiro, F.J. & Velayos, M. —eds.—. *Flora iberica VII(I)*. Real Jardín Botánico-CSIC, Madrid. 578 p.
- Tison, J. M. & de Foucault, B. (coords.) 2014. *Flora Gallica. Flore de France*. Biotope. Mèze. xx + 1.196 p.
- Villar, L., Sesé, J. A. & Ferrández, J. V. 1997. *Flora del Pirineo Aragonés*, vol. I. Consejo de Protección de la Naturaleza de Aragón – Instituto de Estudios Altoaragoneses. Huesca. 648 p.